

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Ideological

مسائل ایدئولوژیک

الحاج داکتر امین الدین سعیدی-سعیدافغانی
۰۸ نومبر ۲۰۱۸

بسم الله الرحمن الرحيم

نماز و طهارت شخص مریض

اگر به جوهر، حکمت و فلسفه شریعت غرای محمدی نظر بیندازیم به و ضاحت تام در خواهیم یافت که شریعت اسلام اساساً برای سهولت و آسانگیری اساس و پایه گذاری شده است و برای آنکه اشخاصی که دارای عذر میباشند در انجام عبادات به اندازه عذرشان تخفیف به عمل آورده است تا بدون مشقت و در مضیقه قرار گرفتن عبادات خود را انجام دهند.

پروردگار با عظمت ما می فرماید: «وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ» (سوره الحج: آیت ۷۸). (خداوند در دین (اسلام) کار سنگین و دشواری را بر شما نگذاشته است).

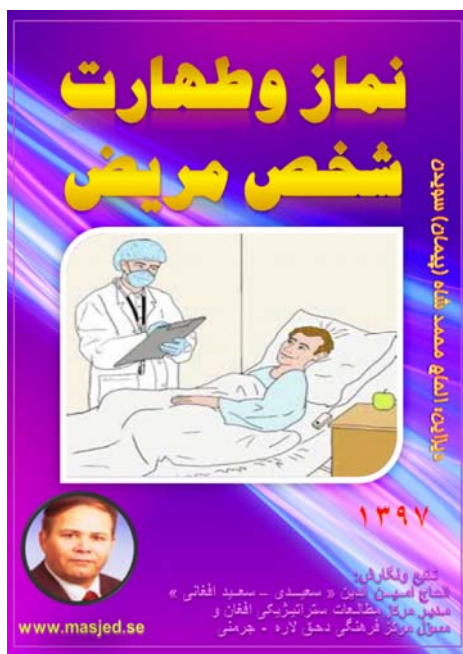
و باز در (آیت ۱۸۵ سوره البقره می فرماید: «يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمْ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمْ الْعُسْرَ» (پروردگار با عظمت، آسایش شما را می خواهد خواهان زحمت شما نیست).

و باز می فرماید: «فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ» (سوره التباين: آیت ۶) (آنقدر که در توان دارید از پروردگار بهره یزید و تقوا پیشه کنید).

همچنان شارع دین مقدس اسلام محمد صلی الله علیه وسلم می فرماید: «إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ». (هرگاه شما را به انجام کاری امر نمودم هر اندازه که در توان دارید آن را انجام دهید). و می فرماید: «إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ». (دین آسان و بر سهولت پایهریزی شده است).

موضوع نماز مریضی و این که مریض چگونه عبادت نماز را انجام دهد، یکی از موضوعاتی است که بین علماء قابل بحث و تحقیق می باشد.

طوری که در فوق بدان اشاره نمودیم می خواهم تأکید نمایم:

در دین مقس اسلام، قاعده ای کلی وجود دارد که توضیح و تشریح آن با الفاظ مختصر و زیبایی چنین به عمل آمده است: « لا یكلف الله نفسا إلا وسعها » (بر هیچ شخصی بیشتر از توانش بار نخواهد مان).

بناءً در تعریف و تکلیف عبادات اسلامی از آنجمله نماز مریض همین قاعده کلی است که شخص به هر اندازه ای که توان داشته باشد مکلف به اجرای همان بخشی از عبادت است.

محدثین می نویسند در یکی از روزها که حضرت عمران بن حصین مریضی سخت بواسیر داشت، در مورد این که چگونه عبادت نماز خویش را انجام دهد؟ نزد پیامبر صلی الله علیه وسلم رفت و در مورد چگونگی ادای نماز از آنحضرت جوایب جواب شد: پیامبر صلی الله علیه وسلم در جوابش فرمود: «صل قائما فان لم تستطع فقاعدا فان لم تستطع فعلى جنب» (به حالت ایستاده نماز بخوان، اگر توان ایستادن نداشتی به حالت نشسته نماز بخوان و اگر توان نشستن را هم نداشتی به پهلو خوابیده و نماز بخوان) (نسائی دار قطنی ۲۴۶).

این حکم در نسائی به الفاظ ذیل آمده است: «فان لم یستطع فمستلقیا لا یكلف الله نفسا إلا وسعها» (بخاری جلد اول صفحه ۱۵۰) (نماز بخوان، خداوند متعال بر هیچ شخصی بیشتر از توانش بار نخواهد ماند).

در حدیثی دیگری حضرت عبدالله بن عمر رضی می فرماید که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرموده است «اگر مریض توان سجده را نداشت با اشاره نماز بخواند، البته هنگام سجده چیزی به پیشانی خود بلند نکند.» (مراد از اشاره، اشاره نمودن با سر است نه با چشم و ابرو).

خوانندگان محترم!

با در نظر داشت آیات قرآنی و احادیث نبوی که در فوق بدان اشاره نمودیم جمع بندی نظریات فقها را در مورد ترتیب ادای نماز مریض به شرح ذیل بیان می داریم:

- ۱- طوری که گفته شد بر مریض واجب است که تا حد توانائی اش به صورت ایستاده نماز بخواند.
- ۲- کسی که توانائی ایستادن را نداشته باشد، نماز خویش را نشسته بخواند و (در این حالت) افضل آنست که در قیام به صورت چهار زانو بنشیند.
- ۳- اگر به صورت نشسته هم نمی تواند نماز بخواند، بر پهلو نماز بخواند طوری که رویش به طرف قبله باشد و مستحب آنست که بر پهلو راست دراز بکشد.
- ۴- اگر نتوانست بر پهلویش نماز بخواند، پس بر پشت خوابیده نماز بخواند.
- ۵- اگر کسی قادر باشد که به ایستادن نماز بخواند اما نتواند به رکوع و سجده برود، باید به حال ایستادن نماز بخواند البته ایستادن از او ساقط نمی شود، باید ایستاده نماز بخواند و برای رکوع (با سر و سینه، یا اگر با هر دو نتوانست فقط به وسیله یکی از اندو) اشاره کند، سپس بنشیند برای سجده نیز اشاره کند. (سر و سینه اش) را به پائین متمایل کند. خداوند می فرماید: « وَ قُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ » (البقرة: ۲۳۸). (و از روی خضوع و اطاعت، برای خدا به پاخیزید!).
- و رسول الله صلی الله علیه وسلم می فرماید: «صَلِّ قَائِمًا». «به حالت ایستادن نماز بخوان». و نیز به خاطر عام بودن فرموده حق تعالی که می فرماید: « فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ » (سورة التغابن: ۱۶). (هر آن اندازه که در توان دارید از خدا بپرهیزید و پرهیزگاری کنید).
- ۶- اگر شخصی مبتلا به مریضی درد چشم باشد و یک داکتر معتمد برایش توصیه نماید که تو می توانی تنها بر پشت خوابیده نماز بخوانی امکان مداوای تو هست و گرنه نمی توان مداوا نمود، پس او می تواند بر پشت دراز کشیده و نماز بخواند.

۷- هرکسی توانائی رکوع و سجده را نداشت، برای هر دو می تواند با اشاره (سر و سینه یا یکی از آندو) آن را انجام دهد، البته برای سجده اندکی بیشتر خود را کج (یا رو به پائین متمایل) کند.

۸- کسی که (تنها) برای سجده بردن ناتوان بود، باید رکوع (را طبق معمول) انجام دهد و برای سجده (با سر و سینه یا فقط یکی از آندو) رو به پائین اشاره کند.

۹- و کسی که نتواند پشتش را با گردنش در یک انحنا قرار دهد و اگر پشتش انحنا و خم دارد گویا که در رکوع است؛ در اینحالت هرگاه قصد رکوع کرد کافیسیت اندکی بر انحنایش بیفزاید (کمی خود را خم کند)، و در سجده هم تا جایی که برایش ممکن است پیشانی را بیشتر نزدیک زمین بگرداند.

۱۰- اگر نمی تواند با سرش هم اشاره کند (سرش را خم کند)، پس تکبیرة الاحرام کند و شروع به قرائت نماید و قیام و رکوع و برخاستن از رکوع و سجده و برخاستن از سجده و نشستن بین دو سجده و نشستن برای تشهد را در قلبش نیت کند (یعنی در قلبش نیت و تصور کند که مثلاً الان در رکوع یا سجده است و رکوع و سجده می کند) و اذکار هر کدام را بخواند، اما آنچه بعضی از مریضان که با اشاره انگشت انجام می دهند، اصلی ندارد.

۱۱- و هرگاه مریض در اثنای نمازش توانائی آنچه را که از انجامش عاجز بود، پیدا کرد؛ از قیام و نشستن و رکوع گرفته تا سجده، باید آن را انجام دهد و نمازش را ادامه دهد.

۱۲- هرگاه مریض و یا هم غیر مریض در وقت نماز خوابش ببرد و یا فراموش کند، که نماز بخواند، پس در این صورت، هرگاه از خواب بیدار شد، یا به یاد آورد که نماز نخوانده، بالایش واجب است بلافاصله نمازش را بخواند، جائز نیست تا وقت رسیدن نماز دیگری آن را به تأخیر اندازد.

رسول الله صلی الله علیه وسلم می فرماید: «مَنْ نَامَ عَنْ صَلَاةٍ أَوْ نَسِيَهَا حَتَّى ذَهَبَ وَقْتُهَا وَعَلَيْهِ قَضَاؤُهَا إِذَا ذَكَرَهَا لَا كَفَّارَةَ لَهَا إِلَّا ذَلِكُ» «اگر کسی خوابید یا از یاد برد که نماز بخواند، هرگاه بیدار شد یا به یاد آورد فوری آن را بخواند، و به جز خواندن آن، کفاره دیگری ندارد». رسول الله صلی الله علیه وسلم این آیت را تلاوت فرمود: «وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي» (سوره طه: آیه ۱۴) (نماز را برپای دار، تا همیشه به یاد من باشی).

به هیچ صورت و هیچ شرایطی جائز نیست که کسی نماز را ترک نماید بلکه بر هر مکلفی واجب است که در روزهای مریضی بر انجام نمازها حریص تر باشد نسبت به روزهای سلامتی و صحت. جائز نیست که هیچ کس فرضی را ترک نماید تا این که وقت آن فوت شود، هر چند که مریض باشد، مادامی که عقلش را از دست نداده باشد. بلکه بر او واجب است هر اندازه که می تواند آن را انجام دهد.

اگر عمداً آن را ترک نمود در حالی که هنوز عاقل و سرحال است و می تواند آن را انجام دهد هر چند که به اشاره باشد، گناهکار است بلکه برخی از اهل علم معتقد هستند به این کار کافر می شود، زیرا رسول الله صلی الله علیه وسلم می فرماید: «الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ». «عهد و پیمانی که در میان ما و کافران فرق می گذارد، نماز است. هر کسی آن را ترک کند کافر می شود».

و نیز رسول الله صلی الله علیه وسلم می فرماید: «رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ وَذُرْوَةٌ سَمَائِهِ الْجِهَادُ». «سر کارها اسلام است، و ستون آن نماز است، و بلندترین قلعه آن جهاد در راه خدا است».

رسول الله صلی الله علیه وسلم می فرماید: «بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ أَوْ الْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ». «فرق میان شخص مسلمان و شرک و کفر ترک نماز می باشد». (صحیح امام مسلم).

باتوجه به دلایل قرآنی و احادیثی که در مورد شأن و منزلت نماز آمده اند این قول (یعنی تارک نماز کافر می شود) اصح تر و قوی تر می باشد.

و اما این که برخی از مریضان به فهم و استدلال معلوماتی خویش نماز خود را تا زمان بهبودی به تأخیر می اندازند جایز نیست و طوری که در فوق ملاحظه فرمودید در شرع پاک و مطهر اصلی ندارد.

۱۳- اگر بر مریض سخت آمد که هر نماز را در وقت خود بخواند، می تواند نماز ظهر را با عصر، و مغرب را با عشاء به صورت جمع تقدیم یا تأخیر بخواند، آنگونه که برایش آسانتر بود، اگر خواست عصر را جلو بیندازد و با ظهر بخواند و اگر خواست ظهر را در وقت نماز عصر به صورت جمع تأخیر بخواند و یا اگر خواست عشاء را در وقت نماز مغرب به صورت جمع تقدیم بخواند و یا مغرب را همراه عشاء با جمع تأخیر بخواند.

اما نماز صبح را نمی توان با نماز قبل یا بعد خود جمع کند، زیرا وقت آن با قبل و بعد خود منفصل است.

طهارت مریض:

۱- بر مریض واجب است که به طور صحیح به وسیله آب؛ از حدث اصغر (بی وضوئی) و حدث اکبر (جنابت یا حیض) طهارت کند، یعنی اگر وضوء نداشت (با آب) وضوء گیرد و اگر غسل بر او واجب شده بود (با آب) غسل کند.

۲- اگر به قضای حاجت رود، لازمست که قبل از وضوء به وسیله آب استنجاء کند و یا با سنگ یا چیزی مشابه آن نجاست را بزداید.

و اگر خواست به وسیله سنگ نجاست را پاک کند، لازمست از سه تکه سنگ پاک استفاده کند، و به وسیله سرگین و طعام و استخوان و یا دیگر چیزهایی که حرمت و احترام دارند اقدام به طهارت نکند و بهتر آنست که از سنگ یا شبیه آن مانند دستمال استفاده کند و سپس به دنبال آن آب استعمال نماید، زیرا سنگ نجاست را می زداید و آب محل را پاک می گرداند (و اثر را هم از بین می برد)، لذا (سنگ و آب) کاملتر هستند.

البته انسان مخیر است که یا به وسیله آب استنجاء کند و یا از سنگ برای پاک کردن نجاست استفاده نماید، ولی اگر خواست یکی را انتخاب کند؛ آب بهتر است، زیرا آب محل را پاک می کند و هم عین و هم اثر نجاست را می زداید، و این برای نظافت کاملتر است، ولی اگر خواست از سنگ استفاده نماید، سه سنگ کفایت می کند، ولی اگر به وسیله آن سه سنگ نجاست پاک نشد می تواند از چهار و پنج سنگ استفاده کند تا محل پاک شود، و بهتر آنست که تعداد سنگها طاق باشد.

و جایز نیست که با دست راست اقدام به پاک کردن محل نجاست کند، ولی اگر دست چپ قطع، یا شکسته باشد یا (دست چپ) مرضی و چیزی شبیه آن داشته باشد، می تواند از باب نیاز به وسیله دست راست این کار را انجام دهد و ایرادی ندارد.

۳- اگر شخص مریض به دلیل ناتوان بودن، و یا ترس از شدت مرضش و یا احتمال دیر خوب شدن، نتواند از آب برای وضوء استفاده کند، پس به جای آن تیمم کند.

و تیمم بدینصورت است: با دو کف دستش بر مقداری خاک پاک یک ضربه بزند، سپس به وسیله روی انگشتانش صورتش و سپس کف دستش را مسح کند.

(در صورت نبود خاک) جایز است به وسیله هر شیء طاهری که غبار داشته باشد تیمم کرد؛ حتی اگر بر غیر زمین باشد، مثلاً به وسیله غبار روی دیوار یا شبیه آن (فرش) تیمم کند و اگر یک بار تیمم گرفت می تواند با آن چندین نماز بخواند، و ملزم نیست برای هر نمازی تیمم کند، زیرا تیمم جایگزین آب (وضوء) است، و لذا همان حکم وضوء را هم دارد.

و آنچه وضوء را باطل می کند، تیمم را نیز باطل می کند، همچنین هرگاه آب یافت شود و شخص توان استفاده از آن را داشته باشد، باز تیمم باطل خواهد شد.

۴- اگر مریض شخص خفیف باشد، و از استعمال آب ترسی نداشته باشد که مثلاً به خاطر آن (نفسش یا عضوی از بدنش) تلف شود و یا مرض سختی بگیرد، و یا بهبودی وی تأخیر یابد، یا درد و الم او بیشتر شود، مانند سردرد و دندان درد و شبیه اینها، در اینگونه مرضها تیمم برای وی جایز نیست و همینطور اگر مریضی داشته باشد و استعمال آب گرم ضرری برایش نداشته باشد، در اینحالت نیز تیمم مجاز نیست؛ زیرا جواز تیمم برای زدودن ضرر است، ولی ضرری درکار نیست، و چون آب هم در دسترس دارد، پس استفاده از آب برای وی واجب است.

۵- اگر بر شخص مریض سخت آمد که به تنهائی وضوء یا تیمم بگیرد، در آنصورت شخص دیگری وی را وضوء و یا تیمم دهد، و اینکار برایش کفایت می کند.

۶- کسی که جراحت یا زخم یا شکستگی یا مرضی داشته باشد که استعمال از آب موجب ضرر برایش شود، و جنب باشد، می تواند تیمم کند و اگر شستن بدن برایش مقدور باشد پس شستن بر او واجب است، و (برای قسمتی از بدن که جرح یا زخم یا شکستگی یا مرضی دارد) یک بار تیمم کند.

۷- اگر کسی یکی از اعضای وضویش زخمی باشد، پس (در وحله نخست) با آب (مانند دیگر اعضاء) بشوید، اگر شستن (آن عضو) با آب برایش دشوار سخت آید و یا ضرری به آن رساند، بر طبق ترتیب اعضای وضوء را بشوید و هرگاه به عضو زخمی رسید (به جای شستن) آن را با آب مسح کند و اگر مسح کردنش هم سخت آمد یا موجب ضرر به آن شود؛ پس به جای آن عضو یک بار تیمم کند و کفایت می کند.

۸- کسی که اعضای بدنش با پانسمان بسته باشد : یعنی بعضی از اعضایش شکسته باشد و آن را باندپیچی کرده باشد، (طبق ترتیب اعضای وضوء را بشوید و هرگاه به عضو زخمی رسید) بر روی پلستر با آب مسح کند، و همین برای آن عضو کفایت است، هر چند که قبل از بسته کردن پلستر وضوء نگرفته باشد.

۹- هرگاه شخص مریض قصد خواندن نماز کرد، بر او واجب است برای پاک کردن بدن و لباس و مکان نمازش از نجاست تلاش کند، اگر توانائی آن را نداشت، بر همان حالش نماز بخواند و ایرادی بر وی نیست. (طوری که در فوق اشاره نمودیم : شخص مریض نمی تواند به بهانه قادر نبودن بر دفع نجاست و پاک کردن خود، نمازش را ترک کند، خواندن نماز تا زمانی که در قید حیات است و عقل و هوشش به جای مانده، بر او فرض است، و حتی اگر به دلیل پیری و کهولت و مریضی قادر به طهارت نباشد، باز بر او واجب است بر همان حالش نماز بخواند، زیرا الله متعال می فرماید : « فَأَتَقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ » (سوره تغابن آیه : ۱۶). یعنی : « به اندازه توانائی خود تقوای الهی پیشه کنید»، شخص متذکره برای دفع نجاست معذور است اما برای ترک نماز عذری ندارد .

۱۰- اگر مریض به سلسل بول مبتلا باشد ، بر او واجب است که برای هر نماز (فرض) ، بعد از فرا رسیدن وقت نماز - ابتداء استتجاء کند و سپس وضوء بگیرد، و اگر بدن و لباسش به ادرار آلوده شده آن مکان را بشوید، و یا آن که ، اگر برایش سخت و دشوار نیست، لباس پاکی را مخصوص نمازش قرار دهد و باید احتیاط کند تا مبادا قطرات ادرار به جسم یا لباس یا مکان نمازش برخورد کنند و برای آن می تواند محافظی (مانند دستمال یا تکه پارچه ای) را مقابل سر آلتش (یا شرمگاهش) بگذارد ، تا مانع انتشار قطرات ادرار شود، و اگر بعد وضوء یا در اثنای نماز احساس کرد قطره ای خارج گشت، به آن اهمیت ندهد و می تواند به نمازش ادامه دهد ، تا وقت نماز فرض بعدی این مراحل را تکرار کند.

(برای مزید معلومات به فتاوی اللجنة الدائمة للبحوث العلمیة والإفتاء (۴۰۵/۲۴) .شیخ عبد العزیز بن عبد الله بن باز ... شیخ عبد العزیز آل الشیخ ... شیخ عبد الله بن غدیان ... شیخ صالح الفوزان ... شیخ بکر أبو زید. مراجعه فرماید).

سؤال وجواب توضیحی در مورد نماز مریض

سؤال : مریض در چه حالی می تواند به طور نشسته نماز بخواند؟

جواب : هنگامی که مریض قدرت و توان ایستادن رانداشته باشد ، یا ممکن است بایستد ولی شدیداً ناراحت می شود. یا خطر ازدیاد مریضی اش وجود داشته باشد یا خطر چرخش سر و افتادن وجود داشت، یا توان ایستادن هست، ولی توان رکوع و سجده را ندارد، در تمام این صورتها جایز است که بنشیند و نماز خویش را به جای آورد . حال اگر می تواند رکوع و سجده کند فیها! و گرنه برای رکوع و سجده اشاره کند، اشاره به صورت پائین آوردن و خم کردن سر باشد. البته برای سجده، سرش را بیشتر از رکوع خم کند.

سؤال : اگر شخصی نمی تواند کاملاً بایستد بلکه يك لحظه می ایستد و يك لحظه می نشیند، چگونه نماز بخواند؟

جواب : تا حدی که می تواند بایستد ایستادن برایش لازم است.

سؤال : اگر مریض نتواند به صورت نشسته هم نماز بخواند، حکمش چیست؟

جواب : به طور دراز کشیده نماز بخواند. طریقه اش بدین صورت است که: کاملاً دراز بکشد و پاها را به طرف قبله قرار دهد. البته پاها را دراز نکند بلکه زانوها را بلند نگه دارد و در زیر سرش تکیه ای قرار دهد تا مقداری سرش بلند قرار گیرد و برای رکوع و سجده سر را خم کرده اشاره کند این بهترین روش است برای کسی که نمی تواند بنشیند. البته این صورت هم جایز است که سرش را به طرف شمال قرار دهد و بر پهلوئی راست بخوابد یا سرش را به طرف جنوب قرار داده بر پهلوئی چپ بخوابد و با اشاره نماز بخواند. از این دو روش، روش نخست بهتر است.

پایان